

Kálnoki-Gyöngyössi Márton

Nation and Museum. Hungarian Museums and Legislation (1777-2010)

A magyar múzeumügy kezdetei – más európai országokhoz hasonlóan – a 18. századig nyúlnak vissza. Mária Terézia oktatási rendeletében jelent meg először egy nemzeti közgyűjtemény szükségessége, bár ez ekkor még elsősorban az egyetemi oktatást szolgálta volna. A következő évtizedekben több jelentős magángyűjteményből is közgyűjtemény vált, ezek közül azonban – múzeumi szempontból – messze kiemelkedik a gróf Széchényi Ferenc által 1802-ben alapított Magyar Nemzeti Múzeum. Az ekkor létrehozott intézmény a maga nemében egyedülálló volt, de mintájára az Osztrák Birodalom tartományaiban sorra hozták létre a „nemzeti” múzeumokat.

A minden muzeológiai szakágra kiterjedő, a nemzeti múltat, művészetet és kultúrát minden aspektusból bemutató gyűjtemény eszméje a 19. század második felében megváltozott, hiszen létrejöttek a nagy szakági múzeumok, így már nagy nemzeti közgyűjteményekről beszélhetünk. Ezzel párhuzamosan kialakult a vidéki múzeumok hálózata is, amelyek még a korábbi múzeumkoncepció jegyében minden muzeológiai szakágban gyűjteményeztek, és az adott megye vagy város tekintetében a teljességre törekedtek.

Az első világháborút követő súlyos területi veszteségek a magyar kormányzatot újfajta kultúrpolitikára ösztönözték, és ebben meghatározó szerepet játszottak a múzeumok. Nemcsak az előző korszakból megörökölt intézményhálózatot sikerült megmenteni, de átszervezésekre és jelentős intézményfejlesztésekre is sor került. Ezt az időszakot máig mintának tekintett kiadványok és kiállítások fémjelzik.

A második világháború után megkezdődött a múzeumi rendszer átszervezése, a sztálinista modell azonban zsákutcának bizonyult. Az 1960-as évektől megindult decentralizáció virágzó múzeumügyet eredményezett, amelyben az ideológiai kötöttségek ellenére dinamikus fejlődés, valódi aranykor tapasztalható, ekkor teljesedett ki a megyei múzeumi hálózat.

1990 után ezt a múzeumi rendszert egészen 2012-ig érdemi változtatások nélkül fenntartották, immáron persze ideológiai kötöttségek nélkül. Ez az időszak a megyei múzeumok egyfajta másodvirágzása, ezüstkora volt.

Jelen monográfia a magyar múzeumügy közel 250 éves történetét a jogszabályalkotáson keresztül mutatja be. Arra törekszik, hogy a nemzet és a múzeumügy viszonyát a törvények szövegén keresztül tárja fel. A viszony történetének voltak árnyoldalai, és voltak fényes lapjai is. Van kezdete, mert láthatjuk, hogy az osztrák hatásra létrejött múzeumok hogyan változtak egyre inkább sajátosan magyar intézményekké, de természetesen nincsen vége, hiszen 2010-zel csak a vizsgált korszakot zártuk le, a magyar múzeumügy tovább változik...